

Н. В. Шапран,
викладач Національного університету «Острозька академія»

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НОМІНАТИВНИХ ПОЛІВ БРИТАНСЬКОГО КОНЦЕПТУ ENVY, НІМЕЦЬКОГО NEID ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАЗДРИСТЬ

У статті розглядаються лінгвокультурні особливості при побудові номінативних полів концептів ENVY, NEID і ЗАЗДРИСТЬ у британському, німецькому та українському мовних соціумах. Визначаються поняття номінативного поля концепту та мовні засоби, які формують дане номінативне поле. Досліджуються різні методи вивчення концепту.

Ключові слова: мова, мовна одиниця, концепт, лінгвокультурологія, соціум, метод, номінативне поле.

Статья посвящена лингвокультурологическим особенностям номинативных полей концептов ENVY, NEID и ЗАВИСТЬ в британском, немецком и украинском языковых социумах. Изучаются термин номинативного поля и языковые методы, которые формируют данное номинативное поле. Исследуются также и разные методы изучения концепта.

Ключевые слова: язык, языковая единица, концепт, лингвокультурология, социум, метод, номинативное поле.

The article deals with lingocultural peculiarities of nominative fields of the concept envy in British, German and Ukrainian language societies. Linguistic interpretation of nominative field and its language unities are suggested. The term of the concept and its main characteristics are defined. Therefore, different methods of the concept studying are presented.

Key words: language, language unity, concept, lingoculture, society, method, nominative field.

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки однією з нагальних проблем називають проблему визначення спільної для мови й культури онтологічної платформи. З цією метою лінгвісти зосередили свої зусилля на вивченні мовних одиниць як засобу збереження та вираження менталітету носіїв мови, а також як засобу, що продукує цей менталітет. Поширення в кінці ХХ – на початку ХХІ століть мовознавчих розвідок, присвячених дослідженню взаємозв'язку та взаємодії мови й культури, спричинило виникнення нових лінгвістичних дисциплін. Однією з таких дисциплін, яка домінує нині на пострадянському мовознавчому просторі, є лінгвокультурологія. Цей факт і зумовив **актуальність** пропонованої статті, яка виконана саме в лінгвокультурологічному руслі.

Лінгвокультурологія постала на методологічному ґрунті когнітивної лінгвістики, запозичивши від неї методологічні принципи та методологічний інструментарій. Мова йде насамперед про ментальні структури представлення знань, зокрема концепт.

Основною метою концептуальних досліджень вважається реконструкція структури концепту та зіставлення фрагментів картин світу в різних мовах, оскільки концепти – як ключові культурні, так і універсально-логічні – формують концептуальну картину світу [3; 4; 7; 10; 15]. Праці, присвячені дослідженню окремих концептів, які значущі для певної лінгвокультури, роблять значний внесок у розуміння менталітету того чи іншого народу – носія мови [див., напр.: Коцюба 2010; Мізін 2012; Приходько 2008]. Це й стало причиною, яка зумовила **мету** нашої розвідки: встановлення лінгвокультурних особливостей при побудові номінативних полів концептів ENVY, NEID і ЗАЗДРИСТЬ у британському, німецькому та українському мовних соціумах.

Зауважимо, що в сучасному мовознавстві термін «концепт» не має чіткого визначення, що пов'язано з існуванням різних підходів до вивчення та інтерпретації цього феномену. Найдетальніше опрацьованими на сьогодні вважаються чотири методики дослідження концепту на основі мовного матеріалу: 1) психолінгвістична; 2) народно-етнографічна; 3) лінгвокогнітивна; 4) лінгвокультурологічна.

Концепт з погляду психолінгвістів є завжди продуктом психічних процесів – пізнання й узагальнення. За допомогою психолінгвістичних методик науковці виявляють окремі концептуальні моделі, які складаються з базових компонентів та усталених зв'язків між ними [6, с. 36].

Н.Д. Арутюнова відстоює точку зору, що культурний концепт слід розглядати насамперед у межах народно-етнографічного підходу, оскільки соціальна характеристика є, на її думку, найважливішою для концептів, тому останні належать до колективних цінностей, елементів колективної свідомості [1, с. 3–4].

Лінгвокогнітивний підхід передбачає аналіз концепту як когнітивної одиниці разом зі сценарієм, скриптом, образом, символом та іншими ментально-семіотичними структурами. У цьому сенсі концепт є «одиницею ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тією інформаційною структурою, яка відображає знання й досвід людини; оперативною змістовою одиницею пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, усієї картини світу, відображеної в людській психіці» [19, с. 90].

Однак епістемологічно найадекватнішим для вивчення основних концептів культури, тобто концептів, які містять у собі потужну лінгвокультурну інформацію, є, на наш погляд, лінгвокультурологічний підхід.

Слід зазначити, що в межах лінгвокультурологічного підходу до вивчення концепту розроблено й апробовано на сьогодні різні методики. В.А. Маслова, зокрема, називає такі прийоми концептуального аналізу: 1) дослідження етимології концепту; 2) аналіз словникових дефініцій тлумачних, енциклопедичних, ідеографічних, синонімічних, двомовних словників і словників-тезаурусів; при цьому словникову дефініцію слід уважати ядром концепту; 3) залучення художніх контекстів і даних паремійного фонду мов; 4) зіставлення отриманих результатів з аналізом асоціативних зв'язків ключової лексеми (ядра концепту), тобто встановлення його зв'язку з іншими концептами [12, с. 45–46].

Інша методика – це методика опису концепту, розроблена науковою теоретико-лінгвістичною школою Воронежського університету під керівництвом З.Д. Попової та Й.А. Стерніна в межах семантико-когнітивного підходу до аналізу мовних явищ. Ця методика являє собою таку послідовність етапів дослідження того чи іншого концепту [16, с. 41–42]:

- аналіз семантики ключового слова, виявлення її семантичного складу;
- психолінгвістичний експеримент;
- вивчення лексичної сполучуваності та синонімічного ряду ключового слова, побудова лексико-фразеологічного, дериваційного, лексико-граматичного поля ключового слова;
- аналіз паремій, які об'єктивують концепт;
- вивчення художніх і публіцистичних текстів;
- аналіз усного, розмовного слововжитку.

Ці прийоми обов'язково залучаються лінгвокультурологами при монолінгвальному або мультилінгвальному (контрастивному) висвітленні (культурних) концептів. Повнота методики концептуального аналізу, тобто кількість її дослідницьких етапів (прийомів), безпосередньо залежить від мети дослідження.

Змістовно всі концепти розділяють на *параметричні* та *непараметричні* ментальні утворення: до перших належать ті концепти, які виступають як класифікувальні категорії для зіставлення реальних характеристик об'єктів (простір, час, кількість, якість тощо); до других належать концепти, що мають предметний зміст. З огляду на це ЗАЗДРІСТЬ є непараметричним концептом.

Непараметричні ж концепти поділяють на *регулятивні* та *нерегулятивні*: до перших належать ті ментальні утворення, у змісті яких основне місце займає ціннісний компонент (тут мова йде як про позитивні, так і негативні цінності, напр.: ЩАСТЯ, НАДІЯ, ЗЛО, ЗАЗДРІСТЬ); до других – синкретичні ментальні утворення різного характеру (напр.: ПОДОРОЖ, ПОДАРУНОК, ЗДОРОВ'Я) [9, с. 34–36]. Отже, ЗАЗДРІСТЬ є непараметричним регулятивним концептом. Це означає, що цей концепт відіграє значну роль у становленні та регулюванні соціально-культурних відношень у будь-якому лінгвосоціумі, тому при зіставно-лінгвокультурологічному дослідженні особливу увагу слід зосереджувати на розкритті його перцептивно-образного й ціннісного складників.

Усі способи мовної об'єктивації концепту рівною мірою можуть брати участь у формуванні його номінативного поля, оскільки останнє визначається як сукупність мовних засобів, що об'єктивують концепт у певний період розвитку лінгвокультури.

Зауважимо, що номінативне поле відрізняється від традиційно виокремлених у мовознавстві структурних угруповань лексики (лексико-семантичного поля, синонімічного ряду, асоціативного поля тощо) тим, що воно має комплексний характер, включаючи всі типи угруповань лексики у свій склад. При цьому номінативне поле не виступає як структурне угруповання в системі мови, бо воно являє собою виявлену й упорядковану дослідником сукупність номінативних одиниць. Номінативне поле концепту характеризується принциповою неоднорідністю, оскільки воно містить як прямі номінації самого концепту безпосередньо (ядро номінативного поля), так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, які розкривають зміст концепту.

Номінативне поле формують, як правило, такі мовні засоби: 1) прямі номінації концепту (ключове слово / репрезентант концепту, який обирається дослідником як ім'я концепту та ім'я номінативного поля, і його системні синоніми); 2) похідні номінації концепту; 3) спільнокореневі слова, одиниці різних частин мови, словотвірно пов'язані з основними лексичними засобами вербалізації концепту; 4) симіляри; 5) контекстуальні синоніми; 6) оказіональні індивідуально-авторські номінації; 7) усталені словосполучення, синонімічні ключовому слову; 8) фразеосполучення, що включають ім'я концепту; 9) паремії (прислів'я, приказки, афоризми); 10) метафоричні номінації; 11) усталені порівняння з ключовим словом; 12) вільні словосполучення, які номінують ті чи інші ознаки, що характеризують концепт; 13) асоціативне поле, отримане в результаті експерименту зі словом-стимулом, яке позначає концепт; 14) суб'єктивні словесні дефініції, які надають інформанти як тлумачення запропонованого їм концепту; 15) словникові тлумачення мовних одиниць, що об'єктивують концепт; 16) словникові статті в енциклопедії / довіднику; 17) тематичні (наукові / науково-популярні), публіцистичні або художні тексти, які розкривають зміст концепту; 18) сукупності текстів (при експлікації змісту складних, абстрактних або індивідуально-авторських концептів).

Отже, концептуальний аналіз слід розпочинати з дослідження етимологічних особливостей концепту, щоб розкрити етимологічну пам'ять імені концепту, в якій зафіксована еволюція внутрішньої форми відповідної лексичної одиниці [5, с. 124]. Однак перед цим потрібно визначитися з ключовими словами або прямими номінаціями, які позначають зіставлявані концепти в англійській, німецькій та українській мовних картинах світу, оскільки в центрі номінативного поля має знаходитися інваріант усіх значень слова, який більшою мірою, ніж інші відповідає характеру концепту. Такими номінативними інваріантами для зіставляваних концептів є, як ми вже зазначали, лексеми англ. *envy*, нім. *Neid* та укр. *зздрість*, тому слід передусім установити етимологічні дані стосовно саме цих лексем:

1) іменник *envy* є лексичним дублетом, який з'явився в англійській мові в XI–XII століттях як запозичення з давньофранцузької мови (лексема *envie*). Остання походить, у свою чергу, від латинської лексеми *invidia*, що містить негативні смисли [Несветайлова 2009, с. 124]. Показово, що іменник *invidia* («1) *зздрість*, ревність; 2) недобррозичливість, ненависть, злість; 3) зло, погана якість, одіозність; 4) *зздрісник*, *ненависник*; 5) звинувачення, докір» [СЛЯ] безпосередньо пов'язаний з ідеєю злого, ненависного погляду [OED] (пор. лат. *invideo* – «дивлюся з недобррозичливістю, наврочую; *зздрю*»);

2) етимологія німецького іменника *Neid* досі не встановлена. Відомо, що ця лексема постала на спільногерманській основі, початково передаючи значення «ненависть, злість, ворожі помисли». Сьогодні цей іменник

передає лише одне значення – «*Mißgunst*» (недоброзичливість, заздрість), яке отримало розвиток зі значення «*Haß*» (ненависть). Утім, етимологи вказують на зв'язок іменника *Neid* з дієсловом *zublinzeln* (підморгувати), що також передає семантику погляду, зору [22, Bd. 7, с. 483];

3) українська лексема *заздрість* походить від праслов'янського дієслова **zbrěti* (бачити). Це значення ґрунтується, очевидно, на уявленні про лихе око (пор. укр. *глянути недобрим оком* – «позаздрити, зурочити») [18, с. 223–224; Фасмер 1986, с. 233], що дає змогу мовознавцям стверджувати таке: «лексика, якою етимологічно мотивуються назви емоцій, до певної міри збігається з лексикою, з якою ці назви стало сполучаються в мовленні» [Селігей 2001, с. 32], пор.: *заздрісно подивитися, заздрісний погляд*.

Як бачимо, лексеми на позначення поняття «заздрість» мають в англійській, німецькій та українській мовах схожу етимологію, що може свідчити про спільні витoki цих лексем. Спільним, наприклад, є той факт, що внутрішня форма слів англ. *envy*, нім. *Neid* та укр. *заздрість* формується значною мірою навколо ознаки «недоброзичливий погляд». Хоча в німецькій мові зв'язок лексеми *Neid* з ідеєю зору, погляду є лише опосередкованим. Якщо ж протиставити зіставлювані мови за вектором германські мови ↔ слов'янська мова, то побачимо, що в англійській і німецькій мовах лексеми, які номінують поняття «заздрість», етимологічно побудовані насамперед на семантиці погляду заздрісної людини: заздрісні очі випромінюють ненависть, зло, недоброзичливість тощо. Цей погляд має фізичну природу, оскільки його можна відчутти «на собі», тобто «тілесно», а це свідчить про певні раціональні начала при формуванні внутрішньої форми аналізованих лексем. Натомість етимологія української номінативної одиниці заздрість побудована на ірраціональних началах, бо в основі її внутрішньої форми лежить ритуальна (магічна) ознака зурочення, тобто магічна дія, коли за допомогою очей (погляду) на об'єкт заздрості накликаються всілякі нещастя.

Наступним кроком концептуального аналізу є опрацювання словникових дефініцій ключових лексем, які номінують концепти брит. ENVY, нім. NEID і укр. ЗАЗДРІСТЬ, оскільки поняттєвий аналіз концепту передбачає виявлення його конститутивних ознак, відображення у словникових дефініціях, та визначення його системних опозиційних зв'язків з іншими концептами [9, с. 93]: англ. *envy* – «1) відчуття антагонізму суб'єкта заздрості стосовно того, хто володіє чим-небудь таким, що приносить йому радість, насолоду, задоволення, однак сам суб'єкт при цьому такими благами не володіє; 2) жадібність до речей, які приносять задоволення іншому; 3) невинна жага до поділу майна іншого; 4) щось, що викликає таку жагу» [27, с. 316]; нім. *Neid* – «незадоволення, яке відчуває хто-небудь, коли він не може собі дозволити або не має те, що має інший; недоброзичливість» [21, с. 665]; укр. *заздрість* – «1) почуття роздратування, досади, викликане якоюсь перевагою, вищстю, добробутом іншого; 2) пристрасне бажання мати що-небудь, досягти того, що є в іншого» [20, с. 126].

Як бачимо, ці дефініції демонструють тісні семантичні перетини в зіставлюваних мовах: в англійській мовній картині світу заздрість – це насамперед суперництво (ворожість), а вже потім «чорна» й «біла» жага (жадібність) суб'єкта заздрості до досягнення тих благ, які викликають у нього заздрість. Як жагу до досягнення певних благ тлумачать заздрість і українці. Однак у мовній свідомості представників українського етносу заздрість – це передусім почуття роздратування (досади). Такі асоціації заздрість викликає і в німців. Проте в останніх заздрість – це ще й недоброзичливість, що, ймовірно, пов'язано з актуальністю для німецької лінгвокультури концепту SCHADENFREUDE, який з певним застереженням можна перекласти як «зловтішність».

Для визначення семантичного ядра концептів брит. ENVY, нім. NEID та укр. ЗАЗДРІСТЬ, тобто ознак, які категоризують ці концепти, потрібно встановити лексико-семантичне поле досліджуваних концептів за допомогою словників синонімів і тезаурусів:

1) британський концепт ENVY об'єктивується за допомогою іменників – *envy* (заздрість), *enviousness* (заздрість), *jealousy* (ревність; заздрість), *disappointment* (досада), *covetousness* (жадібність), *ill-will* (недоброзичливість), *malice* (злість), *spite* (злість; недоброзичливість), *cupidity* (жадібність; скупість), *rivalry* (суперництво), *irritation* (роздратування); дієслів – *envy* (заздрити), *grudge* (заздрити; виявляти жадібність), *begrudge* (виявляти жадібність; заздрити), *covet* (жадати; дуже прагнути), *hanker* (пристрасно бажати; жадати), *crave* (пристрасно бажати; жадати; сумувати), *desire* (дуже бажати; жадати; хотіти), *belittle* (принижувати; применшувати); прикметників – *envious* (заздрісний), *covetous* (жадібний; скупий), *jealous* (ревнливий; заздрісний), *grudging* (заздрісний; недоброзичливий; злий), *begrudged* (жадібний; скупий; заздрісний), *malicious* (злий; злісний), *invidious* (недоброзичливий; заздрісний; пристрасний), *green-eyed* (заздрісний; ревнливий, досл.: зеленоокий) [див., напр.: 24; 27, с. 1166; 28; Roget 1992, с. 281];

2) німецький концепт NEID об'єктивується за допомогою іменників – *Neid* (заздрість), *Missgunst* (недоброзичливість; заздрість; немилість), *Eifersucht* (ревність), *Ressentiment* (ресентимент (прихована злість; безсила або неусвідомлена заздрість)), *Scheelsucht* (заздрість, досл.: крива пристрась (манія)), *Abgunst* (немилість), *Brotneid* (заздрість до того, хто має хороший зарібок), *Futterneid* (заздрість до того, хто має хороший зарібок), *Missvergnügen* (незадоволення; досада), *Unbehagen* (неприємне відчуття; незадоволення), *Fotzenneid* (заздрість сексуального характеру серед жінок-конкурок), *Fotze* – досл.: морда), *Abneigung* (антипатія), *Bosheit* (злість), *Gier* (жадібність); дієслів – *neiden* (заздрити), *beneiden* (заздрити), *missgönnen* (заздрити; недоброзичливо ставитися), *schielen* (коситися, дивитися скося), *nicht gönnen* (заздрити; не зичити добра); прикметників – *neidisch* (заздрісний), *missgünstig* (недоброзичливий; заздрісний), *neiderfüllt* (заздрісний; сповнений заздрості), *scheelsüchtig* (заздрісний; недружній), *schiefmäulig* (заздрісний, досл.: криворотий), *schadenfroh* (зловтішний) [див., напр.: Duden 1997, Bd. 8, с. 512–513; SW 1974, с. 404];

3) щодо об'єктивації українського концепту ЗАЗДРІСТЬ, то тут слід звернути увагу на те, що словники синонімів української мови не подають, як правило, широкого синонімічного ряду до лексеми *заздрість* [див., напр.: Полюга 2006, с. 85], тому в цьому випадку слушно звернутися до асоціацій, які викликає реакція «заздрість» у носіїв української мови: *заздрість* – це *ревниці; жадібність; байдужість; егоїзм; зарозумілість*;

жорстокість; бездушність; черствість; цинізм; постійне порівняння себе з кимось; залежність від чужого життя, чужих планів та мрій; ненависть до себе самого, своїх почуттів, бажань; небажання до самовдосконалення, самореалізації.

Зауважимо, що одиниці лексико-семантичного поля мають різний статус, який залежить від лінгвокультурної значущості тієї чи іншої лексеми, яка передає семантику заздрості або тісно пов'язаних з нею понять, для носіїв зіставлених мов. Якщо взяти, наприклад, англійське лексико-семантичне поле заздрості, то ядро цього поля формує, як ми зазначали, лексема *envy* (прямий номінант); навколоядерну зону – деривати й синоніми (*envy* (як дієслово), *envious*, *enviousness*, *jealous*, *jealousy*, *grudge*, *begrudge*, *covetous*; ближню периферію – дієслова *covet*, *hanker*, *crave*, меншою мірою – *desire*; дальню периферію – *cupidity*, *rivalry*, *malice* тощо.

Як бачимо, лексико-семантичні поля, які об'єктивують концепти брит. ENVY, нім. NEID та укр. ЗАЗДРІСТЬ, виявляють лінгвокультурні особливості своєї організації. Так, лінгвокультурно специфічними ознаками британського концепту ENVY є «заздрість – це суперництво», «заздрість – це зелені очі» (деякі лінгвоконцептологи вказують ще й на таку ознаку: «заздрість – це відчуття ревної образи на чию-небудь кращу долю»; німецького NEID – «заздрість – це ресентимент», «заздрість – це крива пристрасть (ідея кривизни щодо заздрості чітко виражена в німецькій мовній спільноті)», «заздрість – це хороший зарібок», «заздрість – це сексуальна конкуренція серед жінок», «заздрість – це косий погляд», «заздрість – це кривий рот», «заздрість – це зловтішність (актуалізація унікального німецького концепту SCHADENFREUDE)»; українського ЗАЗДРІСТЬ – «заздрість – це відсутність душі (бездушність)», «заздрість – це залежність», «заздрість – це небажання до самовдосконалення».

Показово, що спільних когнітивних ознак при цьому простежується значно більше. Аналіз фактичного матеріалу виявив, що заздрість у зіставлених лінгвокультурах – це досада, недоброзичливість, роздратування на чию-небудь удачу, успіх, благополуччя, злість, яка викликана зверхністю або бажанням, володіти тим, що є в іншого. Це підтверджують висновки й інших дослідників [див., напр.: 14, с. 124].

Утім, спільними ознаками семантичного ядра зіставлених концептів є насамперед такі: «заздрість – це ревність», «заздрість – це жадібність» (на відміну від англійської та української, німецька мовна свідомість визначає для жадібності периферійну позицію в лексико-семантичному полі, яке об'єктивує концепт NEID), що засвідчує тісний зв'язок концептів брит. ENVY, нім. NEID, укр. ЗАЗДРІСТЬ з концептами брит. JEALOUSY, нім. EIFERSUCHT, укр. РЕВНІСТЬ та брит. COVETOUSNESS, нім. GIER, укр. ЖАДІБНІСТЬ. На релевантність цього зв'язку вказують також інші дослідники. Так, ревність може викликатися заздрістю, а заздрість – ревністю [Бескова 2012, с. 58], оскільки ревність – це також заздрість до успіху іншого, небажання ділити з ким-небудь щастя [Пименова 2007, с. 162], тому не дивно, що існує таке поняття, як «ревнива заздрість».

Таким чином, у пропонуваній розвідці при побудові номінативних полів концептів ENVY, NEID і ЗАЗДРІСТЬ у британському, німецькому та українському мовних соціумах виявлено такі лінгвокультурні особливості:

1) ЗАЗДРІСТЬ є непараметричним регулятивним концептом, відіграючи значну роль у становленні та регулюванні соціально-культурних відношень у будь-якому лінгвосоціумі;

2) лексеми на позначення поняття «заздрість» мають в англійській, німецькій та українській мовах схожу етимологію, що може свідчити про спільні витоки цих лексем (внутрішня форма слів англ. *envy*, нім. *Neid* і укр. *заздрість* формується значною мірою навколо ознаки «недоброзичливий погляд»; у німецькій мові при цьому зв'язок лексеми *Neid* з ідеєю погляду є лише опосередкованим);

3) дефініції лексем, які позначають поняття «заздрість», демонструють тісні семантичні перетини в зіставлених мовах: для британців і українців заздрість – це суперництво (ворожість) та жага суб'єкта заздрості до досягнення тих благ, які викликають у нього заздрість; для українців і німців заздрість – це почуття досади (для німців більшою мірою – недоброзичливості, що пов'язано з актуальністю для німецької лінгвокультури концепту SCHADENFREUDE);

4) лінгвокультурно специфічними ознаками британського концепту ENVY є «заздрість – це суперництво», «заздрість – це зелені очі», «заздрість – це відчуття ревної образи на чию-небудь кращу долю»; німецького NEID – «заздрість – це ресентимент», «заздрість – це крива пристрасть (ідея кривизни щодо заздрості чітко виражена в німецькій мовній спільноті)», «заздрість – це хороший зарібок», «заздрість – це сексуальна конкуренція серед жінок», «заздрість – це косий погляд», «заздрість – це кривий рот», «заздрість – це зловтішність»; українського ЗАЗДРІСТЬ – «заздрість – це бездушність», «заздрість – це залежність», «заздрість – це небажання до самовдосконалення».

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Аскольдов С.А. Концепт и слово / С.А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. – М. : Academia, 1997. – С. 267–279.
3. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / Анна Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 290 с.
4. Воркачев С. Г. Сопоставительная этносемантика телеономных концептов «любовь» и «счастье» (русско-английские параллели) : монография / Сергей Григорьевич Воркачев. – Волгоград : Перемена, 2003. – 164 с.
5. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / Сергей Григорьевич Воркачев. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 192 с.
6. Залевская А.А. Психолингвистический подход к проблеме концепта / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 36–44.

7. Зализняк А. А. Ключевые идеи русской языковой картины мира / А. А. Зализняк, И. Б. Левонтина, А. Д. Шмелев : сб. статей. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 544 с.
8. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
9. Карасик В.И. Языковые ключи / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
10. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : ВДУ, 2001. – С. 75–80.
11. Ляпин С. Х. Концептология : к становлению подхода / С. Х. Ляпин // Концепты. Научные труды Центрконцепта. – Архангельск : Изд-во Поморского гос. ун-та, 1997. – Вып. 1. – С. 11–35.
12. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / Валентина Абрамовна Маслова ; [учебн. пособ.]. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
13. Мізін К. І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / К. І. Мізін. – К., 2012. – 32 с.
14. Несветайлова И. В. Паремнологическое представление концептов «Зависть» и «Ревность» в английском и русском языках / И. В. Несветайлова // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – 2009. – № 3. – С. 123–128.
15. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2001. – 191 с.
16. Попова З. Д. Введение в когнитивную лингвистику / З. Д. Попова, И. А. Стернин, В. И. Карасик, А. А. Кретов, Е. А. Пименов, М. В. Пименова ; [учеб. пособ. ; 2-е изд., испр. и доп. ; отв. ред. М. В. Пименова]. – Кемерово : КемГУ, 2009. – 146 с.
17. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : сб. науч. тр. / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2001. – С. 58–65.

Довідники:

18. ЕСУМ Етимологічний словник української мови : У 7 т. / [редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – Т. 2. – К. : Наук. думка, 2006. – 570 с.
19. КСКТ Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 245 с.
20. СУМ Словник української мови : У 11 т. / [редкол. І. К. Білодід (голов. ред.) та ін.]. – Т. 3. – К. : Наук. думка, 1972. – 745 с.
21. DKW Der kleine Wahrig. Wörterbuch der deutschen Sprache / [neu hrsg. von Dr. R. Wahrig-Burfeind mit einem «Lexikon der deutschen Sprachlehre»]. – Gütersloh : Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1997. – 1152 S.
22. Duden 1989. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in 10 Bänden / [hrsg. von G. Drosdowski]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1997. – Bd. 8. : Sinn- und sachverwandte Wörter. – 858 S.
23. Duden 1997. Der Duden : in 12 Bänden ; das Standardwerk zur deutschen Sprache / [hrsg. von G. Drosdowski ; 2., völlig neu bearb. u. erw. Aufl.]. – Mannheim ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1989. – Bd. 7. : Etymologie. – 842 S.
24. FDF The Free Dictionary by Farlex. – Режим доступу : <http://www.thefreedictionary.com>
25. Kempf Z. Zawisć i zazdrość / Z. Kempf // Język Polski. – 1981. – № 3–5. – S. 175–179.
26. New Roget's Thesaurus and Webster's Dictionary. – Miami : P.S.I. & Associates, 1992. – 512 p.
27. NWD New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury : Lexicon Publications, 1993. – 1216 p.
28. OED Online Etymological Dictionary / D. Harper, D. McCormack. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com>